

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΙΣ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΩΝ

Henri Joly, *Le Renversement platonicien. Logos, Épistémè, Polis*, Paris, Vrin 1974, 405 σελ.

Πρὶν ἀπὸ μερικά χρόνια ἔγραψα καταλήγοντας σ' ἓνα εἰσαγωγικὸ κεφάλαιο γιὰ τὴν ἔννοια τῆς σωτηρίας στὸν Πλάτωνα : «Τὸ πλατωνικὸ πνεῦμα δὲν ἐντάσσεται σὲ μιὰ κατηγορία σκέψης, δὲν ἐγκλωβίζεται σὲ ἀκραῖες ταξινομήσεις καὶ δεξιολογικὲς συναρμο-λογήσεις τοῦ ἐννοιολογικοῦ ὀπλισμοῦ του· ἀρετὴ του εἶναι ὁ 'τόκος' τῆς φιλοσοφικῆς ἐγρήγορης τοῦ ἄλλου»¹. Ἄλλοῦ σημείωνα : «Ὅπως δὲν μπορούμε νὰ ἐξετάζουμε τὰ θέματα *absoluto sensu*, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὰ συμφραζόμενά τους, ἔτσι καὶ δίχως τὶς προεκτάσεις στὴν ἀξία τους, στὸ φιλοσοφικὸ τους νόημα, μ' ὅλο πὺ μὲνομε στὴν πιστότητα καὶ ἀκρίβεια μιᾶς μεθόδου (εἴτε αὐτὴ λέγεται φιλολογικὴ-ἀρχαιογνωστικὴ, εἴτε μέθοδος γλωσσικῆς ἀνάλυσης) δὲ φιλοσοφοῦμε. Ὅσο ἡ ἐπιστημονικὴ μέθοδος εἶναι ἀπαραίτητη² γιὰ τὴν ὀργάνωση καὶ ἀναδόμηση τῶν συστηματικῶν στοιχείων μιᾶς φιλοσοφίας, ἄλλο τόσο ἀπαραίτητη εἶναι ἡ διάνοιξη στὴν ἔνταση καὶ στὸ νοηματικὸ πλοῦτο τῆς φιλοσοφίας»³.

Αὐτὴ ἡ εἰσαγωγή προῖδεάζει γιὰ τὴν ἀκόλουθη στάση ἀπέναντι σὲ μιὰ μέθοδο μὲ τὴν ὁποία ἐρμηνεύεται σήμερα ἡ πλατωνικὴ σκέψη. Ἡ δομολογικὴ μέθοδος δὲν θὰ ἦταν ἀπρόσφορη γιὰ τὴν προσέγγιση τῆς ἀσυστηματικῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας, ἂν, παράλληλα μὲ τὴν πιστότητά της στὴν ἀρχὴ ὅτι τὸ νόημα κάθε προβλήματος δὲν εἶναι αὐτόνομο ἀλλὰ συναρτησιακό, μπορούσε ν' ἀποδώσει τὸν Πλάτωνα δίχως νὰ τὸν ὑποκαταστήσει σὲ γενικὸ κώδικα κατηγοριῶν, δίχως νὰ προδώσει τὸ φιλελευθερισμὸ του. Σήμερα ἐπιστημονικὰ ἐξετάζουμε τὸν ἀρχαῖο στοχασμὸ μὲ περιορισμὸ ὡς πρὸς τὸ ἀντικείμενο τῆς ἔρευνας καὶ ἔλεγχου τῆς μεθόδου. Ἡ μελέτη τοῦ καθηγητῆ H. Joly γιὰ τὸ ἱστορικὰ καὶ φιλοσοφικὰ ἐπαναστατικὸ στὸν Πλάτωνα — τὴν πλατωνικὴ ἀποκάλυψη καὶ λύση τῆς τριπλῆς κρίσης τοῦ λόγου, τῆς γλώσσας, τῆς πόλης — εἶναι δεῖγμα συμμόρφωσης στὸ δεύτερο μέρος τῆς ἀρχῆς ἀλλ' ὅχι καὶ στὸ πρῶτο· ἀφοῦ εἶναι ἀδύνατο ν' ἀπομονώσουμε τὰ πλατωνικὰ νοήματα ὅπως μερίζει τὰ ἀντικείμενα τῆς ἐπιστήμης. Γιὰ τοῦτο ὅμως ἡ μελέτη ἀποτελεῖ ἐπίτευγμα ἀδιαφιλονίκητα φιλοσοφικό· διασώζεται ἡ ἴδια ἀπὸ τὴ μονομέρεια τῆς ὑπερτροφικῆς λατρείας τῆς μεθόδου καὶ τῆς ἐπιστημοσύνης — τῆς ἐκθετης στὸ βασικὸ σφάλμα τοῦ ἀναχρο-

1. 'Αειρεῖτην - αἰρετήν : εὐπορίαν...ἀγαθῆς ψυχῆς, «Παρνασσός» ΙΖ 2 (1975).

2. Πρβλ. Πλάτων *Πολιτεία* 435 a : καθ' ὁδὸν λέγειν καὶ ποιεῖν χρὴ οὕτως.

3. *La Notion de l'Un absolu chez Platon et Plotin* (διδ. διατριβή, Grenoble 1968, καὶ σὲ συνοπτικὴ μορφή στοὺς τόμους 2 καὶ 3 τῆς «Φιλοσοφίας»).

νισμού — αλλά και συμβάλλει, με την ουσιαστική ἐρμηνευτική της πρόβαση, στην ανάπτυξη της φιλοσοφικής συνείδησης.

→ Ὁ Καθηγητὴς H. Joly, ὄντας ὁ ἴδιος διαλεκτικὸς δάσκαλος, ἀνέσκαψε σὲ βάθος τὸ πλατωνικὸ ἔργο στὰ πανεπιστημιακά του μαθήματα, ἐνῶ παράλληλα τὸ ἐρευνοῦσε μ' ἐξαντλητικὴ μελέτη. Καρπὸς λόγου, διαλόγου, πολυκαιρῆς ἐρευνας κι ὄχι ἀποτέλεσμα χρονικοῦ ἢ σκοπιματικοῦ βιασμοῦ εἶναι τὸ ἔργο ποὺ παρουσιάζομε. Τὸ ἔργο αὐτό, δομολογικὴ κατανόηση — ἀφοῦ βρίσκει παντοῦ στὸν Πλάτωνα τὴ σύνδεση μιᾶς ἀπόφανσης σὲ δομὲς ποὺ διευθετοῦν ἀποφάνσεις φαινομενικὰ ἀντιθετικὲς — εἶναι ἐπίτευγμα ὑπερκέρρασης τῆς πολωτικῆς ἐρμηνευτικῆς συμπεριφορᾶς : ὡς ξεπέρασμα τῆς ἀντινομίας κειμένου - σχολίων (ἢ διάκριση π.χ. αἰσθητοῦ - νοητοῦ εἶναι διαφορετικὴ στὸ πλατωνικὸ ἔργο ἀπ' ὅ,τι στὰ σχόλιά του)· ἡ στάση ἐκφράζεται ἔτσι : «τίποτα δὲν ἔχει λεχθῇ» / «ὅλα ἔχουν λεχθῇ»· ὡς δεῖγμα ἀποφυγῆς κάθε εὐφάνταστης ἀντιμετώπισης, ποὺ χωρίζει μεροληπτικὰ — ἀποδίδοντας σὲ ὅρους ἐγγενῆ σημασία — ὅσα συνολικὰ θεώρησε ὁ Πλάτων εἴτε προβάλλει στὸν Πλάτωνα ἐννοιες ἀπὸ τὶς προεκτάσεις τους (π.χ. ἡ τομὴ ἐνορασιακὸ/ὀρθολογικό), ὅπως στίς σύγχρονες θεωρήσεις τοῦ Πλάτωνος μὲ διαφορετικὴ βάση (π.χ. ἐκείνη ποὺ ὑπερτιμᾷ τὴ μεταφυσικὴ [Moreau] ἢ ἐκείνη ποὺ προκρίνει τὴν πολιτικὴ σκέψη [Kelsen]). Παράλληλα ἡ μελέτη αὐτὴ εἶναι ὑπόδειγμα συγγραφῆς ἀπὸ τὰ σπάνια, βοήθημα καὶ στὸν εἰδικὸ ἐρευνητὴ καὶ στὸ σπουδαστὴ : ὁργανωμένη σὲ παραγράφους καὶ ὑποπαραγράφους, μὲ ὑποσημειώσεις ποὺ ἀποτελοῦν συμπλήρωμα τοῦ κειμένου ὄχι πλεόνασμα ἢ ἐπίδειξη βιβλιογραφικῆ· μὲ κατ' ἄρθρα διαίρεση, ὅπου κάθε ἀνάπτυξη καὶ νέα ταξινόμηση ἀκολουθεῖται ἀπὸ μιὰ πρόταση - συμπέρασμα ἢ πρόταση πρόβλημα, ὥστε ἡ πρόσληψη τοῦ περιεχομένου γίνεται ἀπρόσκοπτη ὡς πρὸς τὸ πρὶν καὶ τὸ μετὰ· καὶ μὲ μιὰ ἐκπληκτικὴ προσφορὰ θεμάτων γιὰ εἰδικώτερη διερεύνηση. †

Ὁ ἐπίλογος τοῦ βιβλίου ἀποτελεῖ αὐστηρὴ καὶ εὐθύγνωμη αὐτοανάλυση, γιὰ τοῦτο νομίζω ὅτι πρέπει νὰ διαβάζεται πρώτη φορὰ πρὶν ἀπὸ τὴ μελέτη ὅλης τῆς ἐργασίας. Ὁ προβληματισμὸς καὶ ἡ πορεία τῆς σκέψης τοῦ συγγραφέα δίνονται ἐδῶ μὲ σαφήνεια. Ἀναφορικὰ μὲ τὸ θέμα τῆς μελέτης, τὴ διερεύνηση τοῦ τρόπου ὁργάνωσης τῶν ἐννοιῶν ποὺ συνιστοῦν τὴν τριπλῇ κρίση, ὁ καθηγητὴς ἐξηγεῖ μὲ ἀφορμὴ τὴν παρέκκλιση ἀπὸ τὴν ἀρχικὴ του πρόθεση γιὰ μιὰ ἀπογραφὴ τῆς πολιτικῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας : «Ἀπὸ ἓνα εἶδος κύκλου τῆς ἐρευνας, ἀντὶ γιὰ ἓνα προσφέρθηκαν τρία θέματα. Ἀπὸ τὴν πόλιν στὴν ἐπιστήμη καὶ στὸ λόγο, (παρουσιάσθηκαν) ἰσάριθμοι ἀπαραίτητοι φιλοσοφικὲς προηγήσεις γιὰ τὴ λύση τῶν ἰδιαίτερα πλατωνικῶν προβλημάτων μιᾶς πολιτικῆς θεωρούμενης ὡς ἐπιστήμης καὶ ἐξεταζομένης ὡς λόγου... Μιὰ μελέτη, ὅσο εἰδική, ὀφείλει νὰ καθορίζεται ἀπὸ συνοπτικὴ θεώρηση. Μὲ πλατωνικὴ ὁρολογία, πρέπει νὰ εἶναι κανεὶς διαλεκτικὸς, νὰ ἐπανερχεται ἀπὸ τὰ συμπεράσματα στίς ὑποθέσεις... νὰ ἔχη συνοπτικὴ θεώρηση τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας» (375-376).

→ Τὰ θέματα λοιπὸν τῆς ἐργασίας ἀποτελοῦν τρίπτυχο φιλοσοφικό, μὲ τὸ θέμα τῆς γλώσσας σὲ πρῶτο ἐπίπεδο. Ἡ ὅλη διερεύνηση ὑπακούει στὴν ἀρχὴ τῆς ἀπόστασης σὲ κάθε περίπτωση ἀπὸ τὶς κενὲς γενικότητες, τὶς προκαταλήψεις ἢ τοὺς ἀντικατοπτρισμοὺς μιᾶς ἀβασάνιστης ἐρμηνευτικῆς συμπεριφορᾶς (π.χ. ἡ καταγγελία τῆς προκατάληψης τοῦ θεμελιακοῦ καὶ

αιώνιου: «Ὁ Πλάτων δὲν εἶναι ὁ φιλόσοφος τῆς μεγάλης ἀθηναϊκῆς περιόδου. Τὰ ἐγκαίνια αὐτῆς τῆς φιλοσοφίας εἶναι σύγχρονα μὲ μιὰ ὀπισθοδρομηση τῆς ἱστορίας» [σ. 15])⁴.

Στὸν Πλάτωνα συνυπάρχουν, μὲ ὠρισμένα μερίδια, συντηρητισμός, νεοφοβία καὶ μεταρρυθμιστική ὁρμή. Ὁ Πλάτων δηλαδὴ ἀνακαινίζει καὶ κληρονομεῖ καὶ μετατρέπει σὲ κάθε περίπτωση. Στὴν πολιτισμική του θεώρηση Γνώση καὶ Γλῶσσα, Τέχνη καὶ Ἠθική, Ἐπιστήμη καὶ Τεχνική, Γεωμετρία καὶ Πολιτική, Καλὲς Τέχνες καὶ Φιλοσοφία σχεδιάζουν συνθέσεις. Βασικὴ εἶναι ἡ σχέση παλαιοῦ καὶ νέου⁵. Παρελθὸν καὶ παρὸν, ἀρχαῖκὸ καὶ μελλοντικὸ ὑπερθέτονται ἢ συμπορεύονται. Παράδειγμα ἡ θετικὴ στάση τοῦ Πλάτωνος ἀπέναντι στὴν αἰγυπτιακὴ τέχνη. Ἡ ἀρχαιολογικὴ αὐτὴ πρόβασις δὲν εἶναι ἀφιλοσόφητη: Ὁ Πλάτων ἀρχαίζει γιὰ ν' ἀντιμετωπίσῃ τρόπους παροντικὸς καὶ κρίσιμες πραγματικότητες. «Στὴ διαμάχη ἀνάμεσα στὸ παρελθὸν καὶ στὸ παρὸν ὁ Πλάτων ἐπικαλεῖται λιγώτερο τοὺς ἀρχαίους ἀπ' ὅσο ἐναντιώνεται στοὺς σύγχρονους του, οἰκοδομώντας ἔτσι τὴν ἐπιστροφή στὸ παρελθὸν πάνω στὸ ξεπέραςμα τοῦ παρόντος. Στὴ γλῶσσα ἢ στὴν τέχνη, στὴ γνώση ἢ στὸ δίκαιο ἢ στὴ στροφή μέσω τοῦ παρελθόντος προορίζεται νὰ λύσῃ τὶς διαφορὲς ὧσις μιᾶς κρίσεως καὶ νὰ προπαρασκευάσῃ στὴν ἐπικαιρότητα μιᾶς δίχως προηγούμενα φιλοσοφίας» (σ. 94).

Αὐτὸς εἶναι π.χ.: α) ὁ λειτουργικὸς ρόλος τῆς συνύπαρξης ἀρχαϊσμῶν ἐτυμολογίας καὶ νεολογισμῶν (ἡ πρώτη δείχνει ὅτι ὑπάρχουν λέξεις κάτω ἀπὸ τὶς λέξεις καὶ περικλείουν ὁρισμοὺς τῶν πραγμάτων· ὁ δεύτερος προϋποθέτει περισσότερο σεβασμὸ γιὰ τὰ πράγματα ἀπ' ὅ,τι γιὰ τὶς λέξεις)· β) ἐπικλήσεων σωκρατικῆς θρησκευτικότητας (εὐφημισμός, παλινωδία) καὶ λεξιλογίου γιὰ τὶς οὐσίες (κατηγορία τοῦ οὐδετέρου)· γ) ἡ διπλὴ κατεύθυνσις, σὲ μιὰ ἀρχαίζουσα θεολογία καὶ μιὰ καινούργια εἰδητική, ποὺ ἀποκαλύπτει ἢ συνύπαρξις τῶν ὄρων: θεῖον, ὄν· δ) ἡ κληρονομία τοῦ ἀρχαϊκοῦ «πουριτανισμοῦ» καὶ ἡ μετατροπὴ τοῦ σ' ἐπιστημολογικὴ σύλληψη· ε) ἡ πορεία ἀπὸ τὴν ἀρχαϊκὴ πίστις γιὰ τὴ μετὰ τὸ θάνατο ζωὴ στὸ χωρισμὸ τῆς ψυχῆς, ἀπὸ τὶς πρακτικὲς τοῦ πένθους στὴν προβληματικὴ ἐννοια τοῦ θανάτου (στὸ *Φαίδωνα* ὁ ἀρχαῖος λόγος γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸ θάνατο συνταιριάζεται μὲ μιὰ νέα ἀνθρωπολογία καὶ γνωσιολογία. Στὸ *Συμπόσιον* τ' ἀρχαϊκὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ Σωκράτη «ἐγγράφονται σὲ μιὰ ἀνέκδοτη διαλεκτική»). Ἄλλο παράδειγμα συμπεριφορᾶς ὡς πρὸς τὸ παλαιὸ καὶ τὸ νέο: ἡ στάσις τοῦ Πλάτωνος ἀπέναντι στὴν πατροκτονία. Ὁ Πλάτων τὴν καταδικάζει στὴν *Πολιτεία* (529 b), γνωρίζει ὅμως στὸ *Σοφιστὴν* ὅτι κάθε πνευματικὴ ἐπανάστασις ἀπαιτεῖ τὴν πατροκτονία (241 d). Καὶ στὸ πλατωνικὸ σχέδιο τῆς κοινότητος ὑπάρχουν τὸ παλαιὸ (τὸ ἀρχαϊκὸ πρότυπο

4. Ὁ συγγραφέας παραπέμπει στὰ ἔργα: J. de Romilly, *Thucydide et l'imperialisme athénien*, Paris 1947, Cl. Mossé, *La Fin de la démocratie athénienne*, PUF 1962. Προσθέτομε ἐδῶ τὸ ἔργο τοῦ I. N. Θεοδωρακόπουλου, *Εἰσαγωγή στὸν Πλάτωνα* 1970, 30, 77 κ.ἄ. Ὁ ἴδιος ὁ Καθηγ. Joly ἀποποιεῖται τὸ μονοπλευρισμὸ στὴν ἐρμηνεία προδρομικῶν ἀπὸ τὸν Πλάτωνα συλλήψεων (π.χ. οἱ γενεαλογίαι τοῦ Ἡσιόδου, ποὺ ἔχουν ἐκτὸς ἀπὸ τὸ θεολογικὸ καὶ κοινωνιολογικὸ ἐνδιαφέρον, ἢ ὁ οἰδιπόδειος μῦθος, ποὺ δὲν εἶναι μόνο ἡ ψυχαναλυτικὴ καὶ ἀνθρωπολογικὴ ἐρμηνεία του, ἀλλὰ καὶ ἡ κοινωνιολογικὴ-πολιτικὴ).

5. Ὁ νεοπλατωνικὸς G. Marcel ὑποστήριξε ἐπίσης στὶς μέρες μας ἀπὸ ἄλλη ἀφετηρία—μὲ ἀφορμὴ τὴν ἐπικαιρότητα τῆς ἠθικῆς σκέψεως τοῦ Πλάτωνος—τὴν ὑπέρβασιν τῶν κατηγοριῶν τοῦ ἄλλοτε καὶ τώρα στὴν τάξι τῶν πνευματικῶν πραγμάτων, βλ. Ἄννας Κελεσίδου - Γαλανοῦ, *Ἡ πλατωνικὴ ψυχαγωγία στὴ σύγχρονη σκέψις*, «Φιλοσοφία» 4 (1974) 387-414. Ἐπίσης Ἀπὸ τὰ ὄντα στὸ *Εἶναι*. Ἀριστοτέλης καὶ G. Marcel. Ἀνακ. στὸ Παγκόσμιον Συνέδριον Ἀριστοτέλης, Θεσ/νίκη Αὐγούστου 1978.

του έλληνικού γένους, μύθος της Γης-μάνας, γηγενών) και κοινοτικές συνήθειες από έθνο-γραφικές πηγές (σ. 348). Το πλατωνικό πνεύμα αποδείχεται στην έρμηνεία του καθηγ. Joly ως πνεύμα όχι συναλλαγής, αλλά διαλλαγής παλαιού και νέου — όπως ξένου και έλληνικού—για χάρη του καλύτερου.

Συνθετικά, όπως λειτουργεί ο δυαδισμός (π.χ. παρελθόν-παρόν), χρησιμοποιείται γενικά το πραγματικό, από το οποίο τίποτε δε χάνεται: παράδειγμα ή παιδαγωγική χρήση του αίσθητου στην Πολιτική, τη γενετική της παραγωγής της αλήθειας, στη δυναμική της απόδειξης από το γνωστό στο άγνωστο (251 έπ.).

Όλη ή μελέτη τῷ καθηγητῇ Η. Joly είναι ανάλυση του Πλάτωνος σε όρους δυαδικών αντιθέτων· τὰ δεδομένα δὲν θεωροῦνται σπουδαιότερα ἀπὸ τὸ περιεχόμενο ὅπου ἀνήκουν.

Τίθεται κατ' ἀρχὴν ἡ ἱστορία τῆς φιλοσοφίας στὴ σχολὴ τῆς φιλοσοφίας (παράδειγμα ἡ ἱστορία τοῦ οὐδετέρου, ποὺ ἐξετάζεται δομολογικὰ σὲ συσχετισμὸ μὲ τὴν ἰνδοευρωπαϊκὴ καὶ ἑλληνικὴ νοοτροπία, ἀπὸ τοὺς Προσωκρατικούς ὡς τὸν Πλάτωνα, ὡς πολιτιστικὴ ἐξέλιξη ποὺ ἀπηχεῖται στὸ λεξιλόγιο. Ὁρισμένα παραδείγματα ἐρευνῶνται ἀπὸ τὸν καθηγ. Joly ὡς πρὸς τὸ ἱστορικὸ τους νόημα ἐκτὸς κειμένων: π.χ. ἡ μαθηματικοποίηση τῆς ὑψηλῆς τέχνης (σ. 266). Συχνὰ διαπιστώνει ὁ ἐρευνητὴς ὅτι τὰ πλατωνικὰ κείμενα δὲν ἀρκοῦν στὸν ἑαυτό τους. Ἔτσι π.χ. τὸ πρόβλημα τοῦ μετρίου (*Πολιτικός*), ἐπειδὴ τὰ κείμενα γιὰ τὴ μετρητικὴ δὲν ἐπαρκοῦν, διαφωτίζεται στὴν ἐρευνα μὲ ἀναφορὲς στὴν ἀρχιτεκτονικὴ (βλ. σ. 270).

Ὁ καθηγ. Joly ζητᾷ νὰ ξαναδιαβάσῃ σὲ κάθε περίπτωση μὲ σημερινὸ φιλοσοφικὸ τρόπο τὸν Πλάτωνα. Προσεκτικὸς στὶς ἀναλογίες⁶, ποὺ προφυλάσσουν ἀπὸ τοὺς κινδύνους τοῦ ἀναχρονισμοῦ, ἐξηγεῖ τὴν ἀνάδυση τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας ἀπὸ μιὰ κατάστασις κρίσεως τῆς φιλοσοφίας ὁμοίας μὲ τὴ χουσερλιανὴ κρίσις. Μὲ σύγχρονη ὁρολογία καθορίζει τὶς ἀντιστοιχίες ἀνάμεσα στὴν πλατωνικὴ ἀνατροπὴ καὶ στὴ σύγχρονη ἐπιστημολογικὴ ἀνατροπὴ. Αὐτὴ ἡ ἐναλλαγὴ ἀπὸ τὸ ἓνα ἐννοιολογικὸ πεδίο στὸ ἄλλο δείχνει ὅτι ἡ ἐννοια τῆς κρίσεως εἶναι πυρηνικὴ γιὰ τὴν κατανόησι τῆς Φιλοσοφίας. Ἡ ἐννοια αὐτὴ δὲν ἱστοριοποιεῖ τὸ πλατωνικὸ ἔργο, καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ ἐνδιαφέρον σημεῖο γιὰ τὸ σύγχρονο ἄνθρωπο, γιατί συμπίπτει μὲ μιὰ διαχρονικὴ κατάστασις πραγμάτων: ἡ γενικὴ ἀρχὴ τῆς παιδείας εἶναι τὸ συνδεσμωτικὸ στοιχεῖο, καὶ κάθε «περὶ παιδείας ὀρθὴς λόγος» (*Νόμοι* 654 e) εἶναι πάντα λόγος θεραπείας τῆς κρίσεως.

Τὸ πρῶτο μέρος τοῦ βιβλίου (ὡς τὴ σελίδα 95) εἶναι προγραμματικὴ ἀνάλυσις τῆς τριπλῆς θεματικῆς. Ἀκολουθεῖ μιὰ κατὰ μέτωπο διερεύνησις ποὺ δὲν συντάσσεται μὲ τοὺς σχολιαστὲς· ἐδῶ συναρθρώνονται τὰ θέματα μὲ τὰ κείμενά τους καὶ ἀναλύονται τὰ κείμενα στὶς δομές τους. Κανένας ὅρος δὲν ἔχει νόημα ἀπὸ μόνος του. Οἱ ἐννοιες σημαίνουν ὡς μέλη ζευγῶν σημαντικῶν ἀντιθέσεων: μὲ τὴν ταξινόμησι τῶν ἀντιθέσεων δίνεται μιὰ ποικιλία σημαντικῆς φόρτισης· πρόκειται δηλαδὴ γιὰ μιὰ διαστρωματικὴ συγκρότησι τῆς πλατωνικῆς θεωρίας τῆς γλώσσας, τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς Πολιτείας.

Στὸ πρῶτο τμῆμα τοῦ πρώτου μέρους ἐρευνᾶται ἡ κρίσις τῆς γλώσσας σὲ συσχετισμὸ μὲ τὴν τέχνη μέσω τῆς κατηγορίας τῆς μίμησης. Ὁ αἰσθητικὸς ἀρχαϊσμὸς τοῦ Πλάτωνος (αἰγυπτιομανία) σχετίζεται μὲ τὴ θεωρία

6. «Εἶναι ἀναμφίβολα ἀπαραίτητο νὰ προφυλαχθῇ κανεὶς ἀπὸ τὶς πλάνες «τῆς προβολῆς», γιατί οἱ ἀρχαῖες δομές τῆς σκέψης καὶ τῆς γλώσσας εἶναι ἄλλες ἀπὸ τὶς δικές μας. Ἀλλὰ ταιριάζει νὰ μὴ ξαναγίνουν αὐτὲς οἱ ἴδιες πλάνες μὲ τὴν παραδοχὴ, λίγο πολὺ φανερά, πὼς τὸ γεγονὸς ὅτι δὲν εἶναι δικές μας ἐξαντλεῖ τὸ νόημα αὐτοῦ ποὺ εἶναι αὐτὲς. Ἡ ἀποκάλυψι μιᾶς ἀπουσίας, ἡ καταγραφὴ μιᾶς ἑλλειψης, ἡ ἀποκατάστασις, μὲ τὸ παιγνίδι τῶν προθεμάτων, μιᾶς διαχωριστικῆς γραμμῆς, ὅλα τοῦτα εἶναι ὅ,τι ἡ ἀντικατάστασις τῆς ἀληθινῆς δομολογικῆς ἀνάλυσης μ' αὐτὸ ποὺ ὠνομάσαμε ἀρνητικὴ καὶ στερητικὴ ἀνάλυσις ποὺ προβάλλει ἀκόμη πιὸ ἐπίβουλα τὸ σύγχρονο στὸ παλαιό... καὶ εἶναι θῦμα τῆς ἀπάτης τῆς προόδου» (σ. 216-217).

τῆς γλώσσας : ἡ ζωγραφικὴ τοῦ πορτραίτου, μὲ τὴ δυαδικότητα τοῦ προτύπου καὶ τοῦ ἀντιγράφου, προσφέρεται στὴ θεωρία τῶν ὀνομάτων ποὺ θεμελιώνεται στὸ ζωγραφικὸ παράδειγμα τῆς εἰκόνας (σ. 38). Ἔτσι δείχνεται ὅτι στὸν Πλάτωνα δὲν ὑπάρχει θέση γιὰ μιὰ αἰσθητικὴ θεωρία, ὅτι στὴν τέχνη ἐπιβάλλεται μιὰ λειτουργία μιμητικὴ. Τὸ πλατωνικὸ ὅμως δίδαγμα τῆς τέχνης εἶναι παιδαγωγικὸ : ὅπως ὁ ρόλος τῆς λέξης εἶναι ἔξω ἀπὸ τὴ λέξη ὁ ρόλος τῆς τέχνης εἶναι ἔξω ἀπὸ τὴν τέχνη, ἡ θεωρία τῶν καλῶν τεχνῶν εἶναι προσανατολισμένη στὴν ἀρετὴ (σ. 40).

Ἀξιοσημεῖωτο ἀπὸ πλευρᾶς ἀντιμετώπισης εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ καθηγ. Joly ὑποστηρίζει ἓνα τρόπο γενετικῆς δομῆς στὸν Πλάτωνα ἀντίθετο ἀπὸ τὴ συνηθισμένη : στὴ σχέση τέχνης-φιλοσοφίας βλέπει τὸ πέρασμα ἀπὸ τὸ συγκεκριμένο στὸ μεταφορικόν.

Προκειμένου ὅμως νὰ ἐρμηνευθοῦν ἡ γνώση καὶ ἡ πράξη δὲν ἀρκεῖ ἡ διερεύνηση τῆς μίμησης. Γιὰ τοῦτο ὁ μελετητὴς προχωρεῖ στὴν ἔννοια τῆς καθαρότητας. Στὸ κεφ. «Ὁ ἀρχαϊσμός τῆς γνώσης καὶ ὁ πουριτανισμός» μελετᾶται ἡ πολυσημία τῆς κάθαρσης, γιὰ νὰ φανῇ ὅτι στὸ σημασιολογικὸ γίγνεσθαι τῆς ἔννοιας τῆς κάθαρσης ἡ πλατωνικὴ σκέψη εἶναι σταθμὸς ὅπου πραγματοποιεῖται τὸ πέρασμα ἀπὸ τὴν ἀνθρωπολογικὴ ἀντιμετώπιση στὴν ἐπιστημολογικὴ θεώρηση. Ἡ ἐπιστημολογία τῆς κάθαρσης ἀναλύεται σὲ τρεῖς στιγμές, πάντα μὲ ἀναφορὰ στὴν ἔννοια τῆς ἀλήθειας : κάθαρση δίχως μίξη στὸ *Φαῖδωνα*, κάθαρση γιὰ τὴ μίξη στὸ *Φίληβο*, διακριτικὴ τέχνη στὸ *Σοφιστή*.

Ἐδῶ θὰ εἶχα νὰ ἐπισημάνω δυὸ ἐνδιαφέροντα σημεῖα : Μὲ ἀφορμὴ τὸ σωκρατικὸ «στοίχημα» στὸ *Φαῖδωνα* ὁ καθηγ. Joly κάνει τρεῖς περιεκτικώτατες παρατηρήσεις στὴ μελέτη τῆς J. Salviat, *Καλὸς γὰρ ὁ κίνδυνος* (REG 1965), μὲ τίς ὁποῖες δείχνεται ἀκριβῶς ἡ ἀπόσταση ἀνάμεσα στὴ σωκρατικὴ καὶ στὴν πασκαλικὴ θέση. Νομίζω βέβαια ὅτι καὶ ἀπὸ τὴ διερεύνηση μιᾶς ἄλλης κανονιστικῆς ἀρχῆς στὸν Πλάτωνα, τῆς ἀρχῆς τῆς ἱεραρχίας, θὰ ἦταν δυνατὸ ὁ μελετητὴς νὰ ὀδηγηθῇ στὰ ἴδια συμπεράσματα. Σὲ τοῦτο προσφέρεται ὁ *Φαῖδων* μὲ τὸ χαρακτηριστικὸ τοῦ λεξιλόγιου τῆς ἀξίας.

Τὸ δεῦτερο στοιχεῖο εἶναι ἡ παρατήρηση τοῦ καθηγ. Joly, ποὺ τεκμηριώνει προηγούμενες ἐκτιμήσεις μας γιὰ τὸ δομολογικὸ χαρακτήρα τῆς μελέτης του : Γράφει γιὰ τὴν ἔννοια τῆς κάθαρσης στὸν Πλάτωνα : «Τὸ ἐξελικτικὸ σχῆμα εἶναι... ὑπερβολικὰ ἀπλὸ ἢ ἀπλοποιημένο, γιατί δὲν υἱοθετεῖ τὸ μέρος τῆς ἐπιστήμης γιὰ τὴν ἐπιστήμη, ὅπως δὲν υἱοθετεῖ ἐκεῖνο τῆς τέχνης γιὰ τὴν τέχνη· καὶ στὸ σημεῖο ὅπου καταλήγει ἡ νέα ἐπιστημολογία γνέφει στὴν ἀρχαία ἀνθρωπολογία τῆς κάθαρσης καὶ ἡ ἐκλογὴ τῆς ἐπιστήμης εἶναι ἀξεχώριστη ἀπὸ ἓνα πλαίσιο πιὸ πλατὺ ὅπου παίρνει νόημα σὲ σχέση μὲ τὴν ἐκλογὴ τῆς ζωῆς» (75).

Ἀπὸ τίς ἐρμηνευτικὲς θέσεις, ποὺ διατυπώνονται στὴ μελέτη συνοπτικά, θὰ ἀναφέρω ὅσες ἀντιστοιχοῦν σὲ θεμελιακὰ προβλήματα τοῦ πλατωνισμοῦ :

Στὸ κεφ. Γλῶσσα καὶ Γνώση ἡ ἄποψη ὅτι ἡ «θέα» εἶναι ἔκσταση (Festugière) καὶ ἡ ἄποψη ὅτι στὸν Πλάτωνα τὸ εἶναι χωρίζεται ἀπὸ τὸ λέγειν (Ricoeur) χαρακτηρίζονται ὡς ἀποκλίσεις πρὸς τὸ νεοπλατωνισμό (σ. 98). Ἡ πλατωνικὴ θεωρία τῶν Ἰδεῶν, ὡς θεωρία τοῦ νοητοῦ, ἔχει περισ-

σότερη σχέση με τη χουσερλιανή εϊδητική. Ὁ καθηγ. Joly ὑποστηρίζει ὅτι στὸν Πλάτωνα πρόκειται ὄχι γιὰ ἔνωση ἀλλὰ γιὰ σχέση. Χρησιμοποιώντας καὶ τὴν ἀρχὴ τῆς ἀντιθετικότητας, τὴ διαφορὰ γραπτοῦ-προφορικοῦ λόγου, ὁ ἑρμηνευτὴς ὑποστηρίζει ὅτι ἡ πραγματικὴ ρωγμὴ στὸν Πλάτωνα δὲν διαπερνᾷ τὴ γνώση καὶ τὴ γλῶσσα, ἀλλὰ τοὺς διάφορους τύπους τοῦ γραπτοῦ λόγου καὶ τὰ διάφορα ἐπίπεδα τῆς γνώσης (104). Τὴν ἀντίθεσή του σὲ μιὰ μεταγλωσσικὴ ἀνάγνωση τῆς πλατωνικῆς γνώσης δείχνει ἀναλύοντας τὸν *Κρατύλο*, τὸν ὁποῖο συνδέει μὲ τὰ λεγόμενα γιὰ τὴ «μισολογία» καὶ τὴ «φιλολογία» στὸ *Φαῖδωνα* καὶ στὸ *Θεαίτητο*.

Διερευνώντας τὸ πρόβλημα γραπτοῦ - προφορικοῦ λόγου, ὁ καθηγ. Joly ἀναφέρεται ἀρχικὰ στοὺς διαλόγους *Μενέξενο* καὶ *Ἀπολογία* καὶ δείχνει ὅτι ὁ πλατωνικὸς Σωκράτης στὴ ρητορικὴ τῆς γραφῆς καὶ τοῦ ψεύδους ἀντιθέτει τὴ ρητορικὴ τοῦ προφορικοῦ λόγου καὶ τῆς ἀλήθειας. Τὸ θέμα ὅμως γραπτοῦ καὶ προφορικοῦ λόγου—γενικώτερα ἢ δυαδικὴ ἐκλογὴ—εἶναι στὸν Πλάτωνα ἀποδεικτικὸ μὴ διχοτομικῆς σκέψης, δηλαδὴ ἀξιοθεωρητικῆς συμπεριφορᾶς: ὁ Πλάτων δὲν ὑπογράφει στὴν ἄρνηση ἢ στὴν ὑπερτίμηση (τῆς γραφῆς π.χ. ἢ τοῦ προφορικοῦ λόγου) ἀλλὰ στὴν ἐκλογὴ τοῦ καλύτερου: ἡ καταδίκη δὲν σχετίζεται μὲ ἐγγενῇ ιδιότητα τῆς γραφῆς, ἀλλὰ μὲ τὴ θέση ποὺ δίνεται στὴ γραφὴ στὸ σύστημα σημαντικῆς τοῦ καλύτερου ἢ τοῦ ἀληθινοῦ· καταδικάζονται ἡ ἄτεχνη γραφὴ ὄχι ἡ γραφή, (ἐπιχειρήματα τοῦ φάρμακου, ζωγραφικῆς, κηπουρικῆς) ὅπως καὶ ὁ προφορικὸς λόγος, ὅπου τὴν προτεραιότητα δὲν τὴν ἔχει τὸ ἀληθινὸ (ἱμπεριαλισμὸς τῆς ρητορικῆς, ἐγκυκλοπαιδισμὸς τῆς Σοφιστικῆς)⁷.

Ὡς πρὸς αὐτὸ θὰ ἔλεγα ὅτι γενικώτερα ἔχομε συνεπικουρὴ τὴν πλατωνικὴ τεκμηρίωση γιὰ τὴν ἀποσύνδεση τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ ἀπὸ τὰ πράγματα καὶ τὴ σύνδεσή τους μὲ τὴν πράξη (*Συμπόσιον* 183 d).

Σημειώνω ἀκόμη ὅτι ὁ καθηγ. Joly χρησιμοποιεῖ ἐδῶ συνδυαστικὰ σύγχρονες ἑρμηνευτικὲς θέσεις, γλωσσολογικὲς καὶ κοινωνιολογικὲς (Derrida, Chomsky, Todorov, Vernant).

Τὴν κρίση τῆς ἀλήθειας ὡς κρίση ποὺ ἀνοίγεται μέσα στὴ γλῶσσα δείχνει ὁ καθηγ. Joly ἀντλώντας ἀπὸ τὸν *Κρατύλο* καὶ τὸ *Σοφιστή*: στὸν τελευταῖο τὸ πρόβλημα ἀφορᾷ πιά στὴ σχέση λόγου-οὐσίας. Ἡ λογικὴ τῆς γλώσσας—ὅπως θὰ πῇ ὁ Husserl γιὰ τὸν Πλάτωνα—γεννιέται ἀπὸ μιὰ ἀντίδραση. Πίσω λοιπὸν ἀπὸ τὴν καταγγελίαν ἐνάντια στοὺς Σοφιστὲς ὑπάρχει ἡ πλατωνικὴ καταγγελία μιᾶς ὀλόκληρης κρίσης τοῦ λόγου (σ. 177). Ἡ πλατωνικὴ λύση προτείνει, μέσα ἀπὸ τοὺς κανόνες τῆς συμπλοκῆς ἐνάντια στὶς ἀκρότητες, τὴ θεωρίαν τῆς συνέπειας αὐτοῦ ποὺ λέγεται μὲ αὐτὸ ποὺ εἶναι.

7. Στοὺς διαλόγους *Κρατύλο*, *Φαῖδρος*, *Θεαίτητο* ἐξετάζει ὁ Καθηγ. Joly βασικὰ θέματα τῆς πλατωνικῆς θεωρίας τῆς γλώσσας, ὅπως τὸ φαινόμενο τῆς πολυωνυμίας, τῆς ὁμωνυμίας καὶ τὸν κανὸνα τῆς διαίρεσης. Ἡ ἔννοια τῆς ἱεραρχίας ἀποτελεῖ τὸ βασικὸ του πόρισμα: Ἡ κρίση τῆς γλώσσας ἀρχίζει νὰ πλησιάζει στὸ τέρμα της μὲ τὴν ἱεραρχία ἀνάμεσα στὸ πρᾶγμα, στὸ λόγο καὶ τὸ ὄνομα. «Ὅ,τι διακανονίζει τὴν τεχνικὴ τῆς διαλεκτικῆς εἶναι... ἡ ἱεραρχία ποὺ θέτει τὴν προτεραιότητα τῆς ἀλήθειας ἀπέναντι στὸ λόγο καὶ τοῦ λόγου ἀπέναντι στὸ ὄνομα» (σ. 170).

Μὲ τὴν ἔννοια τῆς ἀλήθειας ὡς πραγματικότητας συνδέεται καὶ ἡ πλατωνικὴ ἔννοια τῆς παρουσίας ποὺ ἐξετάζεται στὴν προβληματικὴ τοῦ «σημείου». Ἡ πλατωνικὴ σημαντικὴ ἀναφέρεται στὸ ὄν ὄχι στὸ νόημα. «Ἡ φύση τοῦ σημείου εἶναι νὰ εἶναι ἐνδεικτικὸ τοῦ πράγματος καὶ ὁ ρόλος του δὲν συλλαμβάνεται παρὰ ὡς ρόλος τῆς ἀλήθειας» (σ. 186).

Τὴν ἐπαλήθευση τῆς ἀρχῆς τοῦ δέοντος, τοῦ τελικοῦ σκοποῦ τῆς καταξίωσης καὶ τὴν ἀνάλυση τῆς τεχνικῆς τῆς μεταξίωσης-μετάπλασης στὸν Πλάτωνα ἐπιδιώκει ὁ καθηγ. Joly στὴ διερεύνηση τῶν σχέσεων ἐπιστήμης καὶ τεχνικῆς. Ἡ κρίση ποὺ ἡ αἴσθηση προκαλεῖ στὴν ἐπιστήμη, ἡ ἡ ἀλογία στὸ λόγο καὶ ἡ ἐμπειρία στὴν τέχνη λύνεται στὸν Πλάτωνα ὄχι μὲ πολωτικὴ συμπεριφορά, ἀλλὰ μὲ ἀξιοκρατικὸ μετασχηματισμό. Ὁ ἐρμηνευτὴς ἐξετάζει μὲ τὴ μέθοδο τοῦ ἀρχαιολόγου, στίς πηγές τους, τὴ δημιουργία, τὴν ἱατρικὴ, τὴ μαγειρικὴ, παράλληλα ὁμῶς δείχνει τὴν αποφασιστικὴ ἀνατροπὴ ὅλων αὐτῶν τῶν σημαντικῶν ὄρων στὸν πλατωνισμό καὶ τὴ θετικὴ καὶ ἀρνητικὴ πλατωνικὴ τους θεώρηση.

Ἡ διερεύνηση τῆς τεχνικῆς στὸν Πλάτωνα ὁδηγεῖ τὸν καθηγ. Joly, παρὰ τίς ὑπάρχουσες ἀντίθετες ἐρμηνευτικὲς ἀπόψεις, στὸ συμπέρασμα ὅτι στὸν Πλάτωνα ὑπάρχουν διάφοροι βαθμοὶ ἐνὸς ἱεραρχικοῦ ὀρθολογισμοῦ. Ἐπιστήμη καὶ τεχνικὴ δὲν εἶναι χωριστὰ ἢ χωρήσιμα ἀλλὰ σὲ διαφορετικὰ ἱεραρχικὰ ἐπίπεδα⁸. Ἀναλύοντας σὲ βάθος τίς ἔννοιες ἐπιστήμη καὶ τέχνη βρίσκει ὁ συγγραφέας τίς δεσπόζουσες ἐνὸς γενικευμένου ὀρθολογισμοῦ καὶ δείχνει τὴν κρίση τῆς γνώσης καὶ τῆς δύναμης ὅπως καὶ τὴ λύση τους. Στὸν Πλάτωνα ἡ γεωμετρικὴ ὀρθολογοποίηση τοῦ πραγματικοῦ καὶ ἡ μετρητικὴ πραγμάτωση τοῦ λογικοῦ συνθέτουν μιὰ νέα ὀρθολογικότητα (σ. 271).

Ὅτι ἡ πλατωνικὴ μέθοδος ὀφείλει στὴ Γεωμετρίᾳ περισσότερα ἀπ' ὅσα θὰ δεχόταν μιὰ ὑπερβολικὰ ἀξιολογικὴ ἐρμηνεία τοῦ Ἀνυπόθετου ἢ μιὰ ἐρμηνεία τῆς «θέας» ἀποκλειστικὰ ἐνορασιακὴ εἶναι ἄποψη ποὺ σθεναρὰ ὑποστηρίζεται ἀπὸ τὸν καθηγ. Joly. Ἡ θεωρία τῶν διόδων τῆς γνώσης τοῦ πλατωνικοῦ μύθου τοῦ Σπηλαίου, ὅπου οἱ ἀντανακλάσεις εἶναι διάμεσα ὑποχρεωτικὰ καὶ ὄργανα ἐμμεσης γνώσης, στηρίζει μιὰ διαλεκτικὴ καὶ δυναμικὴ ἐρμηνεία τοῦ δυισμού (σ. 200). Οἱ θεωρητικὲς ἐξ ἄλλου ἐρευνες τοῦ Πλάτωνος θέτουν, ὅπως δείχνει ἡ διερεύνηση τοῦ «ἀλόγου», μιὰ νέα ἐπιστημολογία: ὀρθολογίζουν γεωμετρικὰ ὅ,τι δὲν ἦταν παρὰ ἀριθμητικὰ ἄλογο· ταυτόχρονα καθάρουν τὸ θαῦμα τῆς ἐκπληξης, μετατρέπουν τὴν παθολογία σ' ἐπιστημολογία, τὸ πάθος τῆς ἀνθρώπινης συνείδησης σ' ἐπιστημονικὴ νοητικὴ περιέργεια, ποὺ εἶναι ἴδιο τοῦ φιλοσόφου. Ὅ,τι γίνεται μὲ τὰ μεγέθη (μὲ τὴν ἐμφάνιση τοῦ γεωμετρικοῦ συνεχοῦς ἀντὶ γιὰ τὸν ἀσυνεχῆ χῶρο τῶν ἀριθμῶν) γίνεται μὲ τίς ἀξίες καὶ τίς οὐσίες, ποὺ συλλαμβάνονται στὰ συστήματα σημαντικῆς τους, στὸ δίκτυο τῶν ἀναλογικῶν τους σχέσεων «ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ ὁποῖο δὲν θὰ μπορούσαν ν' ἀξίζουν ἢ νὰ σημαίνουν κάτι» (σ. 206).

Τῆς πολιτικῆς σκέψης τοῦ Πλάτωνος ἐν μέρει πρότυπα θεωρεῖ ὁ καθηγ.

8. Βλ. τὰ σχετικὰ μὲ τὰ θέματα: ἐπιστήμες καὶ τεχνικὲς ἀντικειμένων, διάκριση τεχνῶν, ἐπαγγέλματα, ἐπιστήμες καὶ τεχνικὲς τοῦ σώματος: ἱατρικὰ πρότυπα καὶ μαγειρικὴ, τεχνικότητα τῶν μαθηματικῶν (παράσταση).

Joly τὸ χειροτεχνικὸ καὶ τὸ ἱατρικὸ, καὶ διαπιστώνει ὅτι ὁ ἐπιστημονικὸς καὶ τεχνικὸς ὀρθολογισμὸς εἶναι κατάλληλος νὰ προωθήσῃ μιὰ ψυχικὴ μετατροπὴ στὸ καλύτερο. Τὰ πρότυπα βέβαια αὐτὰ τελικὰ μόνο ἀναλογικὰ ὀδηγοῦν στὴ συγκρότηση τῆς πλατωνικῆς πολιτικῆς φιλοσοφίας, καθόσον συνδέονται μὲ τὸ ὑλικό, αἰσθητὸ μέρος τῆς πραγματικότητας. Ἔτσι δείχνεται ὅτι οἱ μαθηματικὲς ἔννοιες ἰσότητα, ὁμοιότητα, συμμετρία, καὶ οἱ μαθηματικὲς τεχνικὲς λειτουργοῦν ἀποτελεσματικώτερα σ' αὐτὴ τὴ συγκρότηση. Βασισμένη πάνω στὴ μελέτη τῶν μεθοδολογικῶν κειμένων, ποὺ ἐκθέτουν μιὰ θεωρία, καὶ τῶν μεθοδικῶν, ποὺ δείχνουν τὴ διαλεκτικὴ στὴν πράξη, εἶναι ἡ ἐρμηνευτικὴ ἄποψη ὅτι ἡ πλατωνικὴ διαλεκτικὴ εἶναι τέχνη τοῦ λόγου, πρᾶγμα ποῦ, ἐνάντια στίς «μυστικιστικὲς» ἐνορασιακὲς ἐρμηνεῖες τῆς πλατωνικῆς θέας, ἀποκαλύπτει ὅτι ἡ ἐνόραση εἶναι συνδεδεμένη μὲ τὸ ἔργο τοῦ λόγου.

Παράδειγμα ὀρθολογικῆς ἐρμηνείας τοῦ πλατωνισμοῦ εἶναι καὶ ἡ ἄρνηση τοῦ καθηγ. Joly νὰ δεχθῇ ὅτι ὁ Πλάτων περιορίζεται νὰ ἐφαρμόσῃ στὴν ἱστορία τὸν κόσμον τῶν ἰδεῶν καὶ νὰ προβάλῃ παντοῦ τὸ παράδειγμα τοῦ ἀγαθοῦ⁹. Ὁ καθηγ. ἐπιμένει σ' ἓνα ἀκριβολόγο Πλάτωνα, παρατηρητὴ τοῦ ἐθνογραφικοῦ καὶ νομοθετικοῦ ὑλικοῦ. Ἔτσι βλέπει καὶ τὸ πλατωνικὸ σχέδιο τῆς πόλης ὅχι ἀπὸ τὸ «φάκελλο» τῆς οὐτοπίας, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ αἰσθητικὸ καὶ τὸ ἐπιστημονικὸ της νόημα (βλ. σ. 275).

Παράδειγμα ἐξ ἄλλου δομολογικῆς κατανόησης τῆς πλατωνικῆς πολιτειολογίας εἶναι ἡ ἀνάλυση—στὸ θέμα Πολιτικὴ καὶ Οἰκονομία—τῆς τριπλῆς κρίσης τῆς παραγωγῆς, τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῶν θεσμῶν στὸν Πλάτωνα. Ἡ κρίση τῆς Πολιτείας διαφωτίζεται τοποθετημένη στὴ δομὴ ὅπου ἐνσωματώνεται: ὡς κρίση τῆς παραγωγῆς σ' ἄμεση συνάρτηση μὲ τὴν κρίση τοῦ πληθυσμοῦ, ὡς διάκριση σὲ σχέση μὲ τὸν πλοῦτον, καὶ τὴν κρίση τῶν θεσμῶν, ὡς ἔκπτωσης ἀπὸ τὸν παραδοσιακὸ τρόπο τῆς συμπεριφορᾶς τοῦ πολίτη.

Ἐνδιαφέροντα θέματα ποὺ ἐξετάζονται στὴν προβληματικὴ τῆς πλατωνικῆς Πολιτείας καὶ ποὺ ἡ ἀντιμετώπισή τους ὑποστηρίζει τὸ γεωμετρικὸ ἢ καὶ τὸ συνθετικὸ χαρακτῆρα τῆς πλατωνικῆς σκέψης ἀφοροῦν: στίς ἔννοιες τῆς ἰσότητας (σ. 315-320), τῆς ὁμοιότητας (ποῦ ἀντίθετα ἀπὸ τοὺς ἐρμηνευτὲς καὶ σχολιαστὲς, οἱ ὅποιοι χρησιμοποιοῦν τὸν ὅρον μόνο μὲ τὴ σημασία ποὺ τοῦ δίνομε κι ἐμεῖς σήμερα στὴ νεοελληνικὴ γλῶσσα, παίρνει ἀπὸ τὸν καθηγ. Joly καὶ τὴ μαθηματικὴ ἔννοια τῆς ἀναλογίας (σ. 359), τῆς συμμετρίας, ἀκρίβειας· στὸ πρόβλημα τῆς οὐτοπίας (σ. 312 ἐπ.), ποὺ διερευνᾶται, μὲ κλειδί τις κατηγορίες ὁρατὸ-ἀόρατο, καὶ μὲ τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ζωῆς καὶ τῆς κίνησης παρουσιάζεται ὡς δραματοποίηση τῆς θεωρίας (σ. 350)· στὸ ὄνειρον, τὸ μῦθον, τὸ παιγνίδι. «Ἡ ἐλληνικὴ λογικὴ δὲν εἶναι», συμπεραίνει ὁ καθηγ. Joly, «οὔτε θεωρητικὴ οὔτε καθαρὴ μὲ τὴν ἔννοια ποὺ θὰ μπορούσαμε νὰ τὴν ἐννοήσουμε... Ἡ πλατωνικὴ λογικὴ, ἡ ἐλληνικὴ λογικὴ, δὲν εἶναι φτιαγμένη μόνο ἀπὸ τὴ λογικὴ... Ὁ πλατωνικὸς λόγος χρησιμοποιεῖ... τὸ ὄνειρον, τὴν ἀφήγηση, τὸ παιγνίδι· γιὰ τὸν Πλάτωνα τὸ σκέ-

9. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἄποψη τοῦ V. Goldschmidt (*Le Paradigme dans la théorie platonicienne de l'action*, 80).

πτομαι δὲν εἶναι μόνο σκέπτομαι, ἀλλὰ ὄνειρεύομαι, ἀφηγοῦμαι, παίζω» (σ. 339).

Σημειώνω καὶ δυὸ συμπεράσματα συσχετικά ὡς πρὸς τὸ ἐρμηνευτικὸ πνεῦμα τους. Τὸ πρῶτο ἀναφέρεται στὴ σύζευξη ἰδεαλισμοῦ-μαθηματισμοῦ στὸν Πλάτωνα: «Ἡ οὐσία, στὴν ταυτότητά της, παίζει σὲ σχέση μὲ τὰ πράγματα ποὺ μετέχουν σ' αὐτὴν τὸν ἴδιο ρόλο τῆς γεωμετρικῆς φόρμας ποὺ ξαναβρίσκεται κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο στὶς ὁμοιες φιγοῦρες. Ἀπ' αὐτὴ τὴν ἄποψη ὁ ἰδεαλισμὸς τοῦ Πλάτωνος παραπέμπει στὸ μαθηματισμὸ ποὺ τὸν κινεῖ καὶ τὸν θεμελιώνει. Αὐτὸς ὁ ἰδεαλισμὸς θὰ ἔπρεπε κατὰ συνέπεια νὰ ὀρισθῇ ὡς φιλοσοφία τῆς φόρμας ἀξεχώριστης ἀπὸ μιὰ ἐπιστημολογία τῆς ὁμοιότητος, καὶ τὰ δύο αὐτὰ προσκείμενα στὴν κοινὴ δομὴ τῆς μονιμότητος ἐνὸς σταθεροῦ μέσα στὸ ἄπειρο τῶν παραλλαγῶν του» (σ. 359, ὑπ. 136).

Τὸ δεύτερο συμπέρασμα κλείνει καὶ τὴ μελέτη γιὰ τὴν τριπλῇ πλατωνικὴ ἀνατροπὴ: «Στὰ σύνορα τοῦ γενικευμένου ὀρθολογισμοῦ ποὺ δείχνει ἡ νομολογία καὶ τοῦ ἱεραρχοποιημένου ὀρθολογισμοῦ τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας, τὸ τυχαῖο, τὸ ἀτομικὸ καὶ τὸ χρονικὸ συναρθρώνονται μεταξὺ τους καὶ συνθέτουν, μαζὶ μὲ μιὰ ἔλλειψη νοήματος τῆς ἱστορίας, τὴν ἐννοια ἐνὸς νέου τραγικοῦ» (σ. 373).

Ἀθῆναι

Ἄννα Κελεσίδου-Γαλανοῦ

J. - Claude Piguet, *La Crise contemporaine du langage*, Lausanne, Impr. des Arts et Métiers 1960, 17 σελ.

Ὁργανον ἄρα τί ἐστι ὄνομα / ὄνομα ἄρα διδασκαλικόν τί ἐστιν ὄργανον καὶ διακριτικόν τῆς οὐσίας (Πλάτων, *Κρατύλος* 388 a-b).

Ἱστορικὰ ὅτι ἡ κρίση τοῦ γλωσσικοῦ ὀργάνου ἐντάσσεται σὲ γενικότερη προβληματικὴ καὶ συναποτελεῖ τρίπτυχο μὲ τὴν κρίση τῆς Γνώσης καὶ τῆς Πολιτείας, ὅτι τὸ ὄργανο γίνεται πρόβλημα, πετυχαίνει νὰ δείξῃ μὲ αὐστηρὴ ἐπιστημονικὴ μέθοδο ἡ μελέτη τοῦ πλατωνικοῦ ἔργου ἀπὸ τὸν καθηγ. H. Joly.

Ἡ εἰκόνα ποὺ παίρνομε ἀπὸ τὴν Ἱστορία τῆς Φιλοσοφίας γιὰ τὸ πρόβλημα στὸν Πλάτωνα καὶ ἡ ἐποπτεία τῆς σημερινῆς θέσης τοῦ προβλήματος, ποὺ δίνει ὁ Καθηγητὴς καὶ Ἀκαδημαϊκὸς J.-Cl. Piguet, δείχνουν πὼς τὸ πρόβλημα τῆς γλώσσας εἶναι πρόβλημα τῆς Φιλοσοφίας, πὼς ἡ κρίση τῆς γλώσσας εἶναι κρίση τῆς Φιλοσοφίας, κι ἐπιτρέπουν νὰ προεκτείνωμε τὴν ἄποψη ὡς τὸ βαθμὸ — ποὺ προσδιορίζει τὴ σημερινὴ κατάσταση τῶν πραγμάτων — ὅπου δὲν πρόκειται πιά γιὰ τὸ πὼς ἀλλὰ γιὰ τὴν ἴδια τὴν ὑπαρξὴ τῆς Φιλοσοφίας. «Ὁ φιλόσοφος ἔπαψε νὰ θαυμάζῃ τὰ θαύματα τοῦ κόσμου, ὅπως ἔκαναν οἱ Ἕλληνες, ἔπαψε νὰ ἐκπλήσσεται γιὰ τὸν ἄπειρο πλοῦτο τῶν ἰδεῶν του, ὅπως ἔκανε ὁ Leibniz... Οἱ μηχανὲς ὑπολογίζουν ὑπέρμετρα καλὰ καὶ γρήγορα, ὥστε ἡ λογικὴ, ἡ ἱκανότητα τοῦ ὑπολογιστῆ, δὲν θὰ μπορούσε νὰ μὴν εἶναι ἀχρηστευμένη» (14).